

Vážené čtenářky a čtenáři,

po delší odmlce jsme pro Vás s kolegy připravili číslo IPES Zpravodaje, které se celé věnuje ožehavé problematice vztahů státu a církve. Téma je to v českém prostředí choulostivé z několika důvodů: negativní vztah české společnosti k církvím a víře; nedokončené a citlivé téma restitucí církevního majetku (kterým se ve Zpravodaji také věnujeme); jistá zkosnatělost majoritní katolické církve. Uvedená témata čas od času „vybublají“ prostřednictvím mediálních kauz, které byly ještě do nedávné doby ze strany státního aparátu posilovány.

S novým ministrem kultury se zřejmě změní i politika ministerstva k problematice církví, kompetenčně pod ministerstvo spadající. Jedním z prvních pozitivních krůčků ministerstva, kterým se pomalu otvírá 13. komnata české porevoluční historie, je i iniciativa k vytištění publikace „Církev a náboženské společnosti v České republice a jejich právní postavení“ autora Petra Jägera, vydané Centrem pro studium demokracie a kultury v roce 2006. Touto publikací státní správa splácí dluh české veřejnosti a nabízí přehledné a nezaujaté informace o církvích působících v areálu České republiky, spolu s teoretickým úvodem, který celou problematiku uvádí do právního kontextu.

Texty IPES Zpravodaje, který držíte v ruce, jdou o krůček dál a nahlížíjí mj. oblast vzájemných vztahů států a církví v mezinárodní perspektivě. Uvedené příklady se mohou stát inspirací při volbě modelu pro nekonfliktní fungování těchto dvou entit v České republice. Mohou zaznít hlasy: proč se církvím a jejich místu ve společnosti věnuje taková pozornost? Především proto, že jsou ve společnosti nezastupitelné a jedinečné a plní funkce, na které stát nestačí a ani stačit nemůže. Připojujeme se k hlasu těch, kteří jsou o nutnosti fungování církví a jejich institucí v ČR přesvědčeni.

Mgr. Marie Jilková
předsedkyně IPES
jilkova@ipes.eu

Církev a stát (obce)

Když píšete tyto řádky nejsem ministrem kultury ani pověstných 100 dnů. Mám napsat prostorově omezený úvodník na téma církve a stát. Očekává se, že v něm budu akcentovat téma navrácení církevního majetku. Mohl bych se také zmínit o vztazích církví ke školství, sociálním oblastem, kulturnímu dědictví ...

Napíši – li o nenahraditelnosti zásad křesťanství pro naši společnost, o nezbytnosti navrácení církevního majetku, včetně variant řešení, připomenu čtenářům jen to, co již dávno četli a slyšeli. V daleko širším rozsahu a většinou od fundovaných odborníků. Mohu vůbec napsat něco nového?

Ministrem nejsem ani 100 dnů, ale 12 roků jsem byl starostou Telče.

Žije zde asi 6000 obyvatel, život ve městě řídí zastupitelstvo, složené ze zástupců až osmi volebních stran. Od těch klasických, politických, až po sdružení sportovců či hasičů. V čele starosta, který za vše zodpovídá, lidověji „za vše může“.

Přes rozdílnost osobních názorů jsme v telčském zastupitelstvu našli společnou řeč, jak církvím poskytnout finanční příspěvky na opravy kostelů, i když jsme třeba zrovna s obtížemi financovali stavbu čistírny odpadních vod nebo plynofikaci. Všichni v zastupitelstvu si uvědomili, že turisté do města nepřijíždějí za zmíněnou čistírnou (tu většina považuje za samozřejmost), ale právě za památkami, mezi kterými ty církevní výrazně dominují. Také jsme se shodli na vrácení Katolického domu původním vlastníkům, aniž nám to prikazoval nějaký zákon. Bez problémů v zastupitelstvu prošlo udě-

lení čestného občanství města místnímu panu děkanovi. Zastupitelé, do jednoho, ocenili práci tohoto muže nejen pro církev, ale především pro společnost, v daném případě pro město. Mohl bych pokračovat výčtem veřejných koncertů v telčských kostelech, vzdělávacími semináři na historická téma, či organizová-

ním humanitárních akcí, které církev ve městě zajišťují. Prostě život města je úzce propojen, aniž si to uvědomujeme, s životy církvi.

Telčský příklad jsem si vybral jen proto, že jej dobře znám a všechny popsané záležitosti jsem zastupitelstvu předkládal. Určitě to ale není příklad ojedinělý. Ve svém okolí bych mohl jmenovat řadu dalších, především menších sídel, kde město a církev úzce spolupracují v kulturní oblasti, sociálních službách, péči o památky, školství ...

V tuto chvíli nevím, jak se nám podaří vyřešit vztah státu a církvi, otázku navrácení církevního majetku. Jedna neznámá je většina ve vládě, daleko větší pak v Parlamentu. Jedno vím ale zcela jistě. Nepodaří-li se najít konečné řešení blízké tomu, které jsem popsal výše, nepoškodí to jen všechny církve, ale především celou společnost.

Václav Jehlička
ministr kultury

Stát a církev: kooperace či odluka? Zahraniční příklady.

Václava a Vojtěcha, znovu do zájmu politiků i veřejnosti dostává téma náprav křivd

V posledních měsících se díky nástupu nové vlády i mediální pozornosti, která byla věnována soudnímu řízení ohledně vlastnictví pražské katedrály sv. Víta,

způsobených církvím komunistickým režimem a v širších souvislostech i otázky budoucího konceptu vztahu státu a církvi v České republice. Domníváme se, že dosud nejkřiklavější problém církevních restitucí nelze řešit samostatně, nýbrž s důkladným zvažováním i dalších otázek hospodářského zabezpečení církví a jejich veřejného působení. Zcela namátkou uvedme některé sporné body českého konfesního práva; např. existenci zákona o církvích, který je opakovaně (a dosud úspěš-

ně) napadán před Ústavním soudem, problémy s ratifikací konkordátu se Svatým stolcem, budoucnost tzv. církevních sňatků jako součásti občanského práva či financování církví podle zákona z roku 1949.

»Jak bude v budoucnu vypadat stabilní úprava postavení církví ve státě, je otevřenou otázkou.«

Jak bude v budoucnu vypadat stabilní úprava postavení církví ve státě, tedy pokud bude vůbec politickou reprezentací řešena, je otázkou otevřenou, neboť v evropských zemích existuje řada nejrůznějších modelů, jejichž jednotlivými prvky se může politická i církevní reprezentace inspirovat.

Značnou variabilitu národních právních úprav postavení církví ve státě lze přisoudit rozdílným historickým zkušenostem a různým funkcím, které církve ve veřejném životě státu plní. Pro zjednodušení uvedme 3 základní modely: **a) státní církev**, kdy stát zajišťuje určité církvi výsadní postavení a zároveň si ponechává část vlivu na její chod, **b) absolutní odluka církve od státu**, kdy stát žádnou aktivitu církví přímo nepodporuje a **c) model kooperace**, kdy stát odpovídajícím způsobem podporuje činnost církví s ohledem na přínos pro celou společnost na bázi spolupráce.

Pro současné podmínky v České republice patrně není smysluplné zvažovat první z uvedených konceptů – vytvoření státní církve. Vyvinul se v různých částech Evropy na základě konkrétních historických podmínek, současným obecným trendem je provázanost „trůnu a oltáře“ formalizovat, tedy v podstatě minimalizovat státní zásahy do církevní správy, byť při ponechání zákonné a ústavní právní úpravy. Setkáváme se s ním ve Skandinávii (Evangelická luterská církev ve Finsku, Švédská luterská církev, Evangelicko-luterská církev v Dánsku), v Anglii (Anglikánská církev, jejíž hlavou je královna) či v Řecku (autokefální Pravoslavná [ortodoxní] církev).

» Variabilitu národních právních úprav postavení církví ve státě lze přisoudit rozdílným historickým zkušenostem.«

Druhý, odlukový model, zdůrazňuje maximální neutralitu státu, kde není žádná z církví státní ani státem uznanou. Církve mají minimum nebo vůbec žádná veřejnoprávní oprávnění a stát je podporuje pouze nepřímo. Protože i o modelu úplné odluky se v průběhu posledních 17 let v naší zemi opakovaně diskutovalo, přinášíme stručnou charakteristiku tohoto modelu na příkladu Francie s její doktrínou laického státu.

Posledním modelem, kde hledat některé užitečné myšlenky i pro vybudování pevného základu vztahu státu a církví v ČR, je vzájemná spolupráce, kdy stát v podstatě oceňuje pozitivní působení církví v různých oblas-

tech společenského života, avšak do jejich vnitřních záležitostí nezasahuje. Zatímco hlavním příjmem francouzské katolické církve jsou sbírky a dary, v níže uvedených nástinech jsou uvedeny hlavní rysy hospodářského zabezpečení církví v Německu a Rakousku, kde hlavním zdrojem finančních prostředků je církevní daň vybíraná státními orgány nebo samotnou církví. Kromě toho však stát přímo hradí další náklady církví např. v souvislosti s provozem škol a výukou náboženství.

Protože v žádných dvou evropských zemích neexistuje v této oblasti totožná situace a o žádném z uvedených modelů vztahu státu a církví nelze hovořit jako o jediném správném, nemají pochopitelně uvedené studie sloužit jako doporučení k vytvoření stejných podmínek v ČR, nýbrž především pro informaci o zcela odlišných přístupech k církvím ve vybraných zemích.

Mgr. Petr Jäger
Autor je právník
jager@ipes.eu

I. État laïque ve Francii

Mnohý z českých politiků se při otázkách o budoucím uspořádání vztahu církve a státu jako kouzelným proutkem ohání tzv. francouzským odlukovým modelem

nevěda pravděpodobně co činí, neboť realita se může lišit od jeho očekávání. Církev byla ve Francii vždy silně svázána se státem, fakticky se jednalo o součást státního aparátu.

» Zákon o odluce církví a státu zrušil dosavadní církevní spolky a uskupení a v přechodném období předvídal vznik náboženských sdružení.«

Zlom přišel se zákonem z 9. prosince 1905 o odluce církví a státu (publikován v Journal Officiel 11. prosince 1905). Podle čl. 2 tohoto zákona „Republika neuznává (*reconnaitre*), nefinancuje ani dotačně nepodporuje žádnou církev (kult)...ruší se rozpočtové kapitoly státu, departementů a obcí a všechny (veřejné) výdaje spojené s výkonem kteréhokoliv náboženství. ...z těchto rozpočtů mohou být propříště financování pouze duchovní zajišťující svobodný výkon náboženství (povinnost státu dle čl. 1 téhož zákona, pozn. autora) ve veřejných zařízeních jako jsou lycea, koleje, školy, hospice... a vězení.“

Zákon zrušil dosavadní církevní spolky a uskupení a v přechodném období předvídal vznik náboženských sdružení tzv. *association culturelles*, na které by byl převeden majetek organizačních jednotek církví v daném místě; jednalo by se o právnické osoby civilního práva tvořené občany za účelem výkonu jednotlivých kultů, vůči

kterým měl stát rozsáhlá kontrolní oprávnění v otázkách majetkových. Katolická církev však odmítla tato sdružení vytvořit. Jedním z hlavních důvodů bylo to, že odlukový zákon nepočítal se statutem církevní hierarchie, resp. zákon sice odkazoval na to, že spolky musí být zřízeny v souladu s obecnými organizačními pravidly náboženství, k jehož výkonu slouží, ale nepočítal již s autoritou biskupů. Druhým důvodem byl strach z přílišné nezávislosti laiků majících vliv na správu těchto sdružení. Praktický důsledek byl ten, že majetek užívaný katolickou církví byl zestátněn, neboť jej právně nebylo komu předat. Celková situace katolíků ve Francii však nemohla zůstat neřešena, jednak kvůli jejich celkovému počtu a také proto, že konání bohoslužeb bylo za této situace de facto konáním veřejného shromáždění v režimu spolkového zákona se všemi z toho plynoucími omezeními. Vláda situaci řešila jednak přijetím zákona z 2. ledna 1907 umožňujícím předání majetku k užívání jeho dosavadním držitelům; definitivně byla situace vyřešena po dvoustranných jednáních mezi Francií a papežem ve dvacátých letech 20. století, umožnivších vznik diecézních právnických osob dle zákona 1905, nebyly však podrobeny jejich striktnímu státnímu dohledu v oblasti financování a navíc se v jejich případě více zohledňují ustanovení kanonického práva a sdružení tak jednájí „pod autoritou biskupa, ve společenství se Svatým stolcem a ústavou katolické církve“ (čl. 2 vzorových statut), což francouzské soudy v praxi stejně respektovaly, byť nemusely; tato skutečnost by mnohými českým politiky byla pravděpodobně přijata s nelibostí.

» Sdružení jednájí pod autoritou biskupa, ve společenství se Svatým stolcem a ústavou katolické církve, což francouzské soudy ve své rozhodovací praxi respektovaly.«

K samotnému financování pak platí tolik, že pokud je církevní, resp. církvi blízké sdružení založené dle obecného spolkového zákona uznáno veřejným právem za veřejně prospěšné, má nárok na poskytnutí **dotace z veřejných fondů**. Proto tuto právní formu volí např. charity. Fakticky však i tento „odlukový“ stát činnost církví materiálně podporuje – platí vojenské a nemocniční kaplany, církevní školy a špitály. Přestože existují soudní rozhodnutí prohlašující za nezákonné (protiodlukové) např. dotace na stavby tribuny pro papežskou mši (1996) nebo stipendium pro studenta teologie poskytnuté obcí, stát přispívá na opravu a údržbu kulturních budov zestátněných v roce 1905 nacházejících se v současnosti v majetku obcí, avšak za symbolické nájemné sloužící katolické církvi; umožňuje daňové úlevy za dary poskytnuté církvi věřícími; existuje praxe veřejných pachtovních smluv (pronájem budovy na 99 let za 1 frank ročně, přestože se fakticky jedná o nepřímou státní podporu), územní celky mohou za jistých okolností poskytovat církevním spolkům ručení apod. Koneckonců, ve 20. letech minulého století byla částečně

z veřejných fondů financována stavba tzv. Velké mešity v Paříži a v oblasti Alsaska, kde tři zdejší departementy (Haut-Rhin, Bas-Rhin a Moselle) byly v době odluky pod německou správou, platí i nadále původní („před-odlukové“) zákony - stát zde financuje náboženskou činnost „regionálně“ uznaných kultů (katolického, kalvínského, luterského a židovského, v loňském roce parlament projednával návrh zákona pro uznání islámu). Takto funguje státní financování církví i v zámořských departementech Francie.

Hlavním příjmem francouzské katolické církve jsou **dary věřících** – každoročně je na úrovni jednotlivých diecézí pořádána dobrovolná sbírka (*denier*). V roce 2003 bylo takto vybráno 188 milionů euro, což je 42 % příjmů katolické církve. Za katolíky se považuje 65 % francouzů (v 70. letech 80 %, v roce 1905 90 %), počet praktikujících katolíků je značně nižší a stále klesá, sbírky se zúčastňuje asi 1,5 milionu z nich. Dalším příjmem jsou **mešní sbírky** (*quêtes*), které v roce 2003 činily 134 milionů euro na celofrancouzské úrovni, což představuje 30 % celkových příjmů katolické církve. Mešní stipendia tvoří 13 % příjmů (asi 58 milionů euro) a tzv. štola za jednotlivé svátosti 15 % příjmů (66 milionů euro). Velká část diecézí je v současnosti finančně nesoběstačná.

K samotnému „uznávání“ církví ve Francii – právní statut *association cultuelles* dle zákona z roku 1905 je spojen s mnoha výhodami, např. **daňovými úlevami**. Těchto výhod by ráda dosáhla mnohá uskupení odvolávající se na různá vyznání. Francie jako sekulární republika postrádá jednotnou definici toho, co lze považovat za „náboženství“ a v jednotlivých případech jsou povolány k rozhodnutí soudy, takže k jisté formě „uznání“ ze strany státu fakticky nakonec dojít musí a úplná odluka je pouhou chimérou.

Mgr. Jiří Foral
Autor je právník
foral@ipes.eu

II. Církevní daň vybíraná státem v Německu

Další z modelů hospodářského zabezpečení církví nalzáme ve Spolkové republice Německo, jedné z hospodářsky nejvýkonnějších zemí Evropské unie. Hlavní rysy tohoto modelu je historická tradice dvou hlavních velkých církví, **katolické církve** s klasickou organizační strukturou diecézí a farností a **evangelické církve**, která působí na principu tzv. zemských církví v hranicích jednotlivých spolkových zemí (*Landeskirchen*). Ke každé z obou velkých církví se hlásí přes 30 % obyvatel. Katolická církev má silnější postavení v jižní části země (bývalá NSR), protestantské vyznání (a celkově nižší religiozita) převládá na severu země (bývalá NDR).

Náboženská svoboda v individuálním i kolektivním smyslu je zajišťována mezinárodními lidskoprávními smlouvami, podrobněji ústavním Základním zákonem (*Grundgesetz*).

Ten mezi platné ústavní normy inkorporoval základ konfesního práva ve znění tzv. výmarské (říšské) ústavy (*Weimarer Reichsverfassung*) z roku 1919.

Převážně organizační úpravu vztahu náboženských společností ke státu obsahuje v případě katolické církve právo konkordátní (konkordát uzavřeným Svatým stolcem s Německou říší ze dne 20. července 1933, tzv. *Reichskonkordat*, a řada úmluv s jednotlivými spolkovými zeměmi) a smlouvy s jednotlivými zemskými nekatolickými církvemi.

» Německý model je charakteristický důrazem na kooperaci mezi církvemi a státem. «

Německý model, zohledňující pozitivní působení náboženských společností ve společnosti, je charakteristický důrazem na kooperaci mezi církvemi a státem, při zachování třech základních zásad: **náboženské neutrality státu, tolerance vůči náboženským směrům a odstupňované parity**, tedy rovného zacházení se všemi církvemi, avšak s ohledem na jejich význam. Ideologická neutralita veřejné moci však nebrání **spolupráci** v těch sférách lidské společnosti, kde mají církve i stát společné zájmy. Jedná se především o oblast sociální, zdravotnickou, kulturní a charitativní.

Důležitou sférou, kde stát a církev kooperují, je oblast církevního školství a výuka náboženství na veřejných školách jako řádného předmětu. Za obsah předmětu odpovídají církve, veřejné školství je však zcela organizováno státem. Církvím je rovněž zaručeno např. vzdělávání bohoslovců na teologických fakultách v rámci státních (veřejnoprávních) univerzit, kdy obsah výuky je rovněž určován církvemi. Právem (povinností) církví je též zajišťovat duchovenskou službu v armádě, nemocnicích a věznicích.

Významné církve požívají status právnických osob veřejného práva. Toto postavení jim přináší **právo vybírat církevní daň** na základě občanských daňových listin podle ustanovení zemského práva, tedy v praxi prostřednictvím státních orgánů daňové

Církevní daň

Církevní daň (*Kirchensteuer*) je vypočítávána z daně z příjmu členů církví a je vybírána prostřednictvím německých finančních úřadů. Církve tuto daň vybírají na základě čl. 137 Výmarské ústavy. Protože má v hospodaření církví zásadní význam, uvedme její podrobnější charakteristiku.

Vypočítává se z **částky odváděné jako daň z příjmu** (*Kircheneinkommensteuer*), resp. **daň ze mzdy** (*Kirchenlohnsteuer*), ale zákonem je možno zvolit i jiný způsob výpočtu. Variantou církevní daně jako zdroje příjmu především místních církví je v některých spolkových zemích *Kirchgeld* církevní poplatek, jehož výše bývá v různých zemích rozdílná a který není vázán na platbu daně z příjmu, pokrývá tedy i neplátce daně. Tzv. zvláštní *Kirchgeld* se navíc uplatňuje u manželů, z nichž jeden není daňovým poplatníkem církevní daně. Příslušníci židovských obcí odvádějí poplatek odpovídající církevní dani tzv. *kultussteuer*.

Poplatníkem církevní daně je každý člen oprávněné církve či náboženské společnosti, jejichž příslušnost je za tímto účelem evidována. Zbavit se daňové povinnosti může poplatník formálním úkonem **vystoupení z církve** (*Kirchenaustritt*), zpravidla před příslušným úřadem nebo soudem. Informace o vystoupení z církve je zaznamenána jak do církevních, tak do státních registrů daňových poplatníků.

» Hospodářské zabezpečení církví je v německém modelu založeno na církevní dani. «

Výši daňové sazby určují samotné církve prostřednictvím svých orgánů (zpravidla zemské synody u protestantských církví, rady jednotlivých diecézí u katolické církve). Prostřednictvím daňových zákonů jednotlivých zemských parlamentů jsou rozhodnutí církevních orgánů právně závazná. Církevní daň je plnohodnotnou daní podle daňového práva, kterou je možno vymáhat prostřednictvím nástrojů státní moci. Na druhou stranu není církev povinna církevní daň vybírat. Za zaměstnance odvádí církevní daň jejich zaměstnavatel, a to zálohově, podobně jako zálohu na daň z příjmu.

Základní struktura příjmů církví v Německu:

- 1) Daňové úlevy – osvobození církví od řady daní, daňově jsou zvýhodněni dárči.
- 2) Církevní daň (*Kirchensteuer*) a církevní poplatek (*Kirchgeld*).
- 3) Státní subvence a dotace – především účelové dotace na provoz sociálních a obecně prospěšných zařízení, které mohou pobírat i necírkevní provozovatelé. Náhrady za povinnou výuku náboženství. Provoz církevních nemocnic je zařazen do systému veřejného zdravotního pojištění.
- 4) Státní dávky (*Staatsleistungen*) – mající charakter náhrady škody za zestátnění církevního majetku před rokem 1918.
- 5) Příjmy z vlastní činnosti – poplatky za služby, zejm. sociální, příjmy ze správy vlastního majetku, fondy, benefícia, obročí.
- 6) Dary a sbírky – ze soukromých zdrojů.

správy. Podmínky výběru daně dále upravují jednotlivé spolkové země samostatnými zákony (*Kirchensteuergesetz*). Hospodářské zabezpečení církví je v německém modelu založeno právě na církevní dani, neboť příjmy z ní tvoří u většiny církví 60 – 85 % rozpočtu.

Církevní daň je vybírána ve prospěch většiny oprávněných církví prostřednictvím zemských **finančních úřadů**. Je v zásadě možné, aby si každá oprávněná církev vybírala církevní daň vlastním úředním aparátem. Jako úhradu nákladů spojených s výběrem církevní

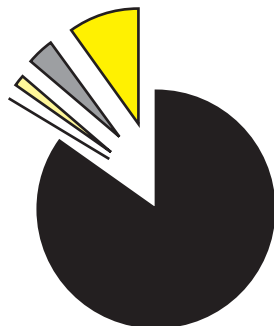
daně prostřednictvím orgánů daňové správy odvádí oprávněně církve státu částku kolem 3 % z vybrané sumy.

Církevní daň je stanovena jako **přírůžka** k daní ze mzdy nebo z příjmu procentní sazbou ve výši **8 – 9 % částky odvedené jako daň ze mzdy nebo z příjmu**. Zároveň bývá stanoven i daňový strop, např. 3 % z celkových zdanitelných příjmů. Jednoduchý příklad výše církevní daně nalezneme v níže uvedené tabulce, která obsahuje i určité daňové úlevy zohledňující počet dětí.

Hrubý měsíční příjem	Svobodný	Ženatý	Ženatý, 1 dítě	Ženatý, 2 děti
	Církevní daň	Církevní daň	Církevní daň	Církevní daň
€ 1.000	€ 1,16	-	-	-
€ 1.500	€ 11,29	-	-	-
€ 2.500	€ 36,44	€ 12,25	€ 3,49	-
€ 3.500	€ 65,71	€ 36,69	€ 25,39	€ 14,67

Největšími **negativy německého modelu** jsou podle jeho kritiků přílišné provázání církve a státu, zvláště s ohledem na mechanismus výběru církevní daně prostřednictvím finančních úřadů. Na obhajobu tohoto modelu je nutno uvést, že je podstatný rozdíl mezi případem, kdy stát církve přímo subvencuje a situací, kdy pouze vybírá peníze církve jejím jménem (a za úhradu). Pro církve je tento způsob výběru výhodnější než vytváření vlastního administrativního aparátu, který by představoval výrazně vyšší náklady a pravděpodobně i nižší efektivitu výběru (jak je patrné např. v Rakousku). Ačkoliv se většina Němců hlásí k některé z církví, jež je financována z církevní daně, v praxi daň odvádí (z různých důvodů) přibližně 35 % obyvatel. Přesto tento stav církve označují za spravedlivý, neboť jím jsou zatíženy pouze osoby schopné platit. Zároveň se jedná o zdroj příjmů relativně stabilní a předvídatelný, což umožňuje i dlouhodobé finanční plánování. Snaha vyhnout se placení této daně rovněž vedla i k účelovému vystupování z církvi.

Pro názornost uvedme strukturu příjmů diecéze Špýr (Speyer) pro rok 2007. Diecéze má celkem 1 400 000 obyvatel, z čehož je přibližně 600 000 katolíků. Celkový rozpočet dosahuje zhruba € 120 000 000, příjem z církevní daně z toho činí přibližně 85 %.

■ 85%	- € 102 000 000 - církevní daň
■ 10%	- € 11 000 000 - příspěvky a dotace z veřejných rozpočtů
■ 4%	- € 4 000 000 - Správa a provoz majetku, nájmy, apod.
■ 1%	- € 1 771 000 - finanční rezervy
□ 0,2%	- € 210 000 - výnosy z jmění

Mgr. Petr Jäger
jager@ipes.eu

III. Církevní daň vybíraná církvemi v Rakousku

Pro Rakousko je především charakteristické, že naprostá většina obyvatel se hlásí ke katolické církvi. Podle sčítání lidu z roku 2001 je více než **73 % Rakušanů členy katolické církve**. Od roku 1971 však poměr katolíků ve společnosti výrazně poklesl z někdejších 87,2 %. Každopádně pouze přibližně jedna třetina z nich navštěvuje bohoslužby pravidelně. K poklesu počtu věřících ve společnosti došlo i u protestantských církví, podíl luteránů klesl z přibližně 5,7 % na současných 4,7 %, podíl evangelíků helvétského vyznání z 0,3 % na 0,2 %.

Po staletích úzkých vazeb habsburské monarchie na katolickou církve, kdy mocenský aparát státu zasahoval do naprostě většiny církevních záležitostí, je nynější postavení církvi charakterizováno heslem „**svobodné církve ve svobodném státě**“.

» **Nynější postavení církvi je charakterizováno heslem „svobodné církve ve svobodném státě“.** «

V kurzu separace „oltáře a trůnu“ nastoleném předlitavskou prosincovou ústavou z 21. prosince 1867, která zajišťovala církevní autonomii v interních záležitostech, pokračovala mezinárodní smlouva z 10. září 1919, podepsaná v St.-Germain-en-Laye. Současná rakouská polková Ústava z roku 1920 uvedené dokumenty inkorporovala článkem 149 do právního řádu Rakouské republiky s příslušnými změnami se silou ústavních zákonů.

Pro celkové právní a hospodářské postavení církvi je důležitý zákon č. 68/1874 ř.z. ze dne 30. května 1874 o uznávání náboženských společností. Stanovuje především základní náležitosti a podmínky procesu státního uznání (*gesetzliche Anerkennung*). Akt státního uznání je učiněn státním orgánem (ministerstvem) má pro náboženskou společnost řadu právních následků. Stává se právnickou osobou veřejného práva (*Körperschaft öffentlichen Rechts*), přičemž tento status s sebou nese výhody a oprávnění při veřejném působení např. v ozbrojených silách nebo v nemocnicích, které jiné náboženské organizace nepožívají. Pro financování a hospodářské zabezpečení církvi jsou například důležité skutečnosti, že zajišťují výuku náboženství na veřejných (státních) školách, získávají prostředky z veřejných rozpočtů na chod církevního školství nebo že požívají zvýšené ochrany svého majetku před zestátněním/sekularizací. Státem uznané církve podle *Anerkennungsgesetz* jsou tedy vybaveny největším rozsahem práv, které stát náboženským organizacím zajišťuje.

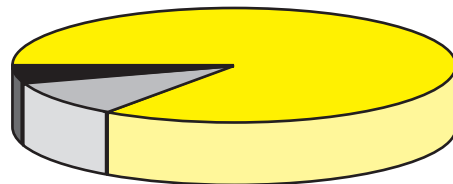
Konkordát mezi Rakouskem a Svatým Stolicem uzavřený v roce 1933 přinesl další záruky nezávislosti katolické církve na státní

moci, pravidla pro výchovu a vzdělávání kněží, výuku náboženství na školách, provozování vlastních církevních škol, poskytování duchovních služeb v ozbrojených silách, režim náboženských svátků jako svátků státních, a v neposlední řadě i hospodářskou nezávislost církve s příslibem státního spolufinancování církevního školství.

» **Na základě zákona o církevním příspěvku z roku 1939, si církve v určité součinnosti se státem vybírá církevní příspěvky sama.** «

Příchod nacistického režimu a „anšlus“ Rakouska k Německé říši 12. března 1938 znamenal nové okleštění náboženské svobody a vypovězení konkordátu s Rakouskem, přičemž účinnost konkordátu uzavřeného Svatým stolicem s Německou říší ze dne 20. července 1933 (Reichskonkordat) nebyl na Rakousko rozšířen. To znamenalo omezení aktivit katolické církve jako takové i jejích spolků, organizací a škol. V roce 1939 zavedl nacistický režim, ve snaze podmanit si církve ekonomicky, zásadní prvek hospodářského zabezpečení církvi v Rakousku – **církevní příspěvek** (*Kirchenbeitrag*, v českém překladu nyní hovoříme o církevním příspěvku, abychom jej v komparaci odlišili od církevní daně, resp. poplatku v Německu), který měl zajišťovat financování církvi z prostředků věřících a byl samotnými církvi vybírán. Ten zůstal dodnes **hlavním zdrojem příjmů** katolické církve.

Orientační složení příjmů katolické církve v Rakousku:

■ 85%	- církevní příspěvek (Kirchenbeitrag)
■ 10%	- výnosy z majetku (nemovitosti)
■ 5%	- sbírky, dary, státní platby za zkonfiskovaný majetek

Tento systém církevního příspěvku – daně, související s veřejnoprávním postavením státem uznaných církví a náboženských společností, umožňuje církvi **větší nezávislost na státu**, než například výběr církevní daně (*Kirchensteuer*) v Německu, kde je výše církevní daně mechanismem svého výpočtu úzce navázána na daň ze mzdy či daň z příjmu odváděné státu. V Německu má *Kirchensteuer* veřejnoprávní povahu, zatímco církevní příspěvek v Rakousku nikoliv a **není ani spravován státním aparátem**. Na základě zákona o církevním příspěvku z roku 1939, si církve v určité součinnosti se státem **příspěvky vybírá sama**. Případné nesplnění příspěvkové povinnosti ze strany poplatníka není sankcionováno ze strany státní daňové správy (finančních úřadů), nýbrž je částka vymáhána soukromoprávní cestou u obecných soudů s následným případným výkonem rozhodnutí soudním exekutorem.

Poplatníkem příspěvku je plnoletý člen příslušné církve, a to případně ještě tři měsíce po vystoupení z církve. Členem církve se v případě křesťanských denominací stává křtem. V případě úmrtí končí příspěvková povinnost v měsíci úmrtí. Zvláštní výpočet církevního příspěvku je stanoven pro manžele, řešena je situace manželů z různých církví apod. Výše církevního příspěvku je stanovena příslušnou církví.

» V případě katolické církve tvoří aktuálně nominální sazba církevního příspěvku 1,1 % ze zdanitelného příjmu. «

V každé z diecézí je několik **výběrčích míst** (*Kirchenbeitragsstelle*). Výše církevního příspěvku je stanovena vždy pro celý administrativní obvod diecéze. Přestože každá z diecézí si může určit vlastní sazbu církevního příspěvku, je patrná snaha o jednotný postup na celém území Rakouska. V případě katolické církve tvoří aktuálně nominální sazba církevního příspěvku **1,1 % ze zdanitelného příjmu**, po zohlednění odečitatelných položek a uplatnění odvodového stropu činí příspěvek v praxi méně než 1 procento ze zdanitelného příjmu.

Příklad výpočtu církevního příspěvku v roce 2007 v Horních Rakousích:

Příklad výpočtu církevního příspěvku 2007	
Základ daně	EUR 22 100,00
Příspěvek v sazbě 1,1%	EUR 243,10
Všeobecný odpočet	EUR -47,00
Mezisoučet	EUR 196,10
Odpočitatelné položky	
Manželský odpočet	EUR -31,00
Odpočet 2 dětí	EUR -32,00
Rodinný odpočet	EUR -16,00
Výsledný příspěvek	EUR 117,10

Yvázání se z povinnosti platit příspěvek je možné vystoupením z církve (*Kirchenaustritt*), které se formálně provede před příslušným úřadem (*Bezirkshauptmannschaft*), případně před magistrátem (u statutárních měst).

Současný systém díky obtížné administraci vede podle mnohých názorů prezentovaných v rakouských sdělovacích prostředcích k nízké efektivitě a relativně vysokým ztrátám při výběru.

Dalšími zdroji příjmu církví v Rakousku jsou:

Poplatky za administrativní úkony (matriční výpisy apod.), stipendia na mešní intence apod.
Pravidelné sbírky v kostelech a dary věřících.
Přímé platby z veřejných rozpočtů (na základě konkordátního práva), které mají kompenzovat zrušené instituty financování (patronáty) nebo zabavený majetek. Katolická církev získává od státu příspěvek ve výši € 13 953 184 (k 1. 1. 2002). Tato částka se postupně zvyšovala od roku 1960.
Neprímé platby z veřejných rozpočtů, např. prostředky na provoz a údržbu teologických fakult v rámci veřejných univerzit, platy učitelů náboženství na veřejných školách, státní financování církevních veřejných škol, státní podpora oprav kulturních památek.
Výnosy z vlastního majetku, např. pronájem budov, zisk z hospodaření na pozemcích a v lesích, a zhodnocení kapitálu.
Příjmy z drobné činnosti jako jsou společenské akce, farní trhy či burzy.
Příjmy z nadací.
Nepřímá podpora prostřednictvím daňových úlev a zvýhodnění (darovací daň apod.).

Mgr. Petr Jäger
jager@ipes.eu

Blokační paragraf versus první pozemková reforma

Největším problémem korektního vztahu státu vůči církvím a náboženským společnostem je nevyřešení otázky církevního majetku. Při řešení majetkoprávní

vztahů v roce 1991 měly být restituice majetku, jehož původním vlastníkem byla církev, ošetřeny zvláštním zákonem. Toto stanovuje § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě, tzv. blokační paragraf.

» Při řešení majetkoprávní vztahů v roce 1991 měly být restituice majetku, jehož původním vlastníkem byla církev, ošetřeny zvláštním zákonem. «

Zákon, který by řešil majetkovou restituici církví a náboženských společností, však nebyl i přes snahy do dnešních dnů vydán a restituice církevního majetku ani nezačala.

Proto překvapí skutečnost, že Pozemkový fond České republiky prodal soukromému subjektu nemovitosti, které byly při provádění revize první pozemkové reformy, jak prokazují dokumenty Ministerstva zemědělství z roku 1948, majetkem Tepelského kláštera a jsou tedy chráněny blokačním paragrafem. Pozoruhodná je však hlavně argumentace Pozemkového fondu. Ten tvrdí, že se jedná o pozemky, které vlastní stát od roku 1926, a dokládá to tím, že v pozemkových knihách je od dubna 1926 zaznamenán vklad vlastnického práva pro československý stát. Pokud se čtenář domnívá, že je mu tato informace poněkud známá, tak určitě 5. března 2007 sledoval televizní pořad Reportéři ČT nebo některou z jeho repríz. V pořadu se David Havlík snaží vypátrat pozadí této podezřelé transakce. Na těchto stránkách bohužel není prostor, abych nastínil větší podrobnosti skutečného provedení/neprovedení první pozemkové reformy na majetku Tepelského kláštera, o to více bych se chtěl věnovat vztahu blokačního paragrafu a první pozemkové reformy.

» Abychom mohli říct, že byla reforma na některých pozemcích provedena, musel být pozemek státem převzatý a přidělený novému majiteli nebo si ho stát ponechal pro sebe. «

Abychom mohli říct, že byla reforma na některých pozemcích provedena, musel být pozemek státem převzatý a přidělený novému majiteli nebo si ho stát ponechal pro sebe. Tomuto však předcházela řada kroků. Prvním bylo oznámení majiteli zamýšlené zabránění prostřednictvím soudu. Po vyřízení námitek vůči pozemkům, které hodlal stát zabrat (jednalo se zejména o uplatňování požadavků na vyloučení a propuštění ze záboru podle §§ 3 a 11 záborového zákona a podle § 20 zákona přidělového), následovala výpověď hospodaření na zabraných pozemcích majiteli a rozhodnutí o vkladu vlastnického práva na československý stát. Tento vklad vlastnického práva však znamenal, že na základě § 5 záborového zákona získal stát právo zabraný majetek převzít a přidělovat. Dokladem vlastního převzetí je zaplacení tzv. přejímací ceny. Převzatý pozemek poté stát přiděloval novému majiteli, ten za přidělení zaplatil tzv. přidělovací cenu (přejímací cena navýšená o výlohy). Na přejímání a přidělování však celá první pozemková reforma pohořela. Když tato pozemková reforma byla kvůli finanční náročnosti a nedostatku osob vhodných na převzetí zabraného pozemku v roce 1935 zrušena, práce na jejím provádění probíhaly již 16 let, přiděleno však bylo pouhých 44 % zabraných pozemků. U zabraného pozemku zmíněného Tepelského kláštera to v roce 1935 bylo pouhých 8 %, zbylých 92 % zabraného pozemku, jak ve svých publikacích uvádí Státní pozemkový úřad, bylo stále v držení původního majitele. Do průtahů provádění reformy musíme ještě přičíst zdlohavé jednání při uplatňování požadavků na vyloučení a propuštění ze záboru.

Všechny zmíněné nedostatky první pozemkové reformy však zohledňovalo Ministerstvo zemědělství při provádění revize pozemkové reformy a tedy by pro posuzování restitučních nároků postačovalo řízení Ministerstva zemědělství o revizi. O to víc je nepochopitelný přístup státních orgánů i soudů při posuzování vztahu první pozemkové reformy na blokační paragraf. Všichni případní majitelé restitučních nároků by proto měli být na pozoru a hlídat nakládání Pozemkového fondu se správovanými pozemky.

Mgr. Daniel Feranc
Autor je teolog
feranc@ipes.eu

Byl „výčtový zákon“ č. 298/1990 Sb. pro církve zároveň restituční tečkou?

Dosud neuspořádané vztahy státu a církvi v oblasti církevního majetku, tedy majetku zabaveného církvím v době komunistického režimu, získaly další podnět k odborným diskusím, které se však bohužel dosud na českých právních fórech nerozvinuly. Dosud jediným významným zákonem navracejícím určitým církevním právníkům osobám majetek byl legislativně dosti netypický tzv. „výčtový zákon“ č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. Již z názvu vyplývá jeho úzký záběr a úzce vymezený účel. Podstatou zmiňovaného zákona bylo prohlášení v příloze zákona vymezených nemovitostí za vlastnictví konkrétních řeholních řádů a kongregací (v ČR cca 170 nemovitostí), a ve dvou položkách též arcibiskupství olomouckého, ke konkrétnímu datu. Takto se podařilo obnovit činnost a působení dříve nežádoucích církevních organizací (řeholních řádů).

» Od počátku 90. let se různé církevní právníké osoby pokoušely získat svůj někdejší majetek v jednotlivých případech zpět soudní cestou. «

Od té doby se v pravidelných intervalech i v důsledku střídání českých vlád obnovují jednání o modelech soužití státu a církve a formě určitého vyrovnání se státu s církvemi, jejichž někdejší majetek v době komunismu zabavil a dodnes však, zdá se, v této věci dělá mrtvého brouka. Od počátku 90. let se různé církevní právníké osoby pokoušely získat svůj někdejší majetek v jednotlivých případech zpět soudní cestou, prostřednictvím obecných žalob např. na ochranu, resp. určení vlastnictví. V některých případech byly tyto církevní právníké osoby úspěšné.

Z dlouhodobější judikatury Nejvyššího soudu ČR i Ústavního soudu ČR je patrný obecný právní názor, že existence zvláštních restitučních předpisů zabraňuje oprávněným osobám, které nevyužily možnosti domáhat se svých nároků prostřednictvím těchto speciál-

ních předpisů nebo při tomto postupu nebyly úspěšné, aby svůj nárok uplatňovaly podle obecných norem občanského práva (procesního). Tato teze vychází z předpokladu, že restituce jsou čistě v rukou zákonodárce a ten, pokud stanoví pro některé (potenciální) restituenty speciální právní institut pro navrácení majetku, zároveň jim odnímá možnost jiného postupu. V duchu pravidla, že zákon speciální „ruší“ zákon obecný.

» Je patrný obecný právní názor, že existence zvláštních restitučních předpisů zabraňuje oprávněným osobám, aby svůj nárok uplatňovaly podle obecných norem občanského práva. «

Ústavní soud se ve svém nálezu IV. ÚS 298/05, ze dne 8. srpna 2005, kdy stěžovatelkou byla Č. p. T. J., reprezentující jeden určitý řeholní řád (ÚS svá rozhodnutí anonymizuje), vyjádřil k charakteru již zmiňovaného „výčtového zákona“, a shledal, že tento zákon není klasickým zákonem restitučním. Vycházel přitom ze skutečnosti, že uvedený „výčtový zákon“ navrácí pouze úzce vymezené skupině osob pouhý zlomek zabaveného majetku, a to legislativně nezvyklým způsobem. Lze se domnívat, že se jednalo o urychlené řešení otázky obnovení činnosti řeholních řádů na území České republiky, nikoliv projev vůle státu se tímto krokem s konečnou platností vypořádat se s církevními restitucemi. V tomto svém nálezu tedy Ústavní soud v podstatě potvrdil možnost církevní právníké osoby domáhat se zabaveného majetku prostřednictvím obecných právních předpisů, neboť jí v tom nebrání existence žádného restitučního předpisu, který tato osoba měla využít dříve.

Další senát Ústavního soudu ve věci stěžovatele Opatství Staré Brno Řádu sv. Augustina však později dospěl k jinému závěru; tedy, že onen „výčtový zákon“ je plnohodnotným předpisem restitučním, a konečné posouzení této otázky proto postoupil k posouzení plénu Ústavního soudu. V situacích, kdy jednotlivé senáty Ústavního soudu dospějí k odlišným závěrům, má právní názor sjednotit právě celé plénum Ústavního soudu

a vyloučit tak do budoucna rozdílnost judikatury. Ve svém stanovisku Pl. ÚS-st. 22/05 ze dne 1. listopadu 2005 však většina pléna Ústavního soudu shledala, že „zákon č. 298/1990 Sb. je svoji povahou součástí restitučního zákonodárství“, když zároveň tři soudci zaujali postoj odlišný.

» Pokud stát některým církevním subjektům i jen zlomek majetku prostřednictvím „restitučního“ zákona navrátil, zároveň tím odňal veškerým subjektům nějak souvisejícím s církvemi právo postupovat podle obecného předpisu. «

Tento závěr, ale zejména jeho implikace, mohou mít pro budoucí postup církevních právníkům osob řadu závažných důsledků. V krajním případě by tento závěr mohl znamenat naprosté znemožnění pro jakoukoliv církevní právníkou osobu či dokonce kteroukoliv církev (nejen římskokatolickou) domáhat se dosud nevydaného majetku soudně. Stanovisko pléna Ústavního soudu lze totiž při jeho nejasnosti skutečně interpretovat tak, že pokud stát některým církevním subjektům i jen zlomek majetku prostřednictvím „restitučního“ zákona navrátil, měl tím na mysli, že se jedná o takovou speciální úpravu, která kvalitativně zcela pokrývá materií církevních restitucí, jakkoliv v minimálním rozsahu kvantitativním. Jinými slovy řečeno, že zároveň odňal veškerým subjektům nějak souvisejícím s církvemi právo postupovat podle obecného předpisu, jakkoliv se jiných církevních subjektů či církvi nekatolických vydání nějakého majetku na základě výčtového zákona fakticky vůbec netýkalo. V takové situaci by v budoucnu jediným možným řešením církevních restitucí bylo pouze pasivní čekání na (církevní) restituční zákon. Každopádně je zřejmé, že otázka církevních restitucí diskutovaná jak na poli politickém, tak i v oblasti praktického práva, se rozhodnutím Ústavního soudu dostala do poněkud jiného světla, kdy na věc již nebudou mít vliv soudy a jejich rozsudky, ale toliko poslanci a senátoři a jejich politické přesvědčení.

*Mgr. Petr Jäger
jager@ipes.eu*

Odborné názory jednotlivých autorů nevyjadřují oficiální stanoviska institucí, kde působí.

**I malý příspěvek může pomoci:
číslo účtu: 198805065/0300**